

Så gör vi för att öka barn och ungas inflytande i kommunerna

Barnrätts- och ungdomsperspektiv i kommunerna

Uteveckla dialogen med barn och unga

Sverige beslöt 1990 att anta FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) och 2014 beslöts om en ny ungdomspolitik. Dessa beslut berör tillsammans drygt 3 miljoner barn och ungdomar mellan 0-25 år. Alla barn och unga upp till 18 har egna rättigheter och alla ungdomar mellan 13-25 år berörs av ungdomspolitiken.

Kommuner, landsting och regioner har ansvar för många verksamheter som påverkar hur rättigheterna och ungdomspolitiken kan genomföras i praktiken. Det är ute i kommuner, landsting och regioner som Sverige sätts prov; det är här vi ska se till att leva upp till det barnkonvention och politiken föreskriver.

Politikens utformning blir annorlunda om man väljer att lyssna på barn och unga än om man inte gör det. Att föra en dialog med barn och unga är att skaffa sig kunskap om hur det faktiskt ser ut i kommunen, regionen eller verksamheten.

Det finns många tillfällen och möjligheter att ge barn och ungdomar delaktighet och inflytande. Det visar de regioner och kommuner som här berättar om hur de jobbar lokalt med att stärka barnrätts- och ungdomsperspektivet.

Lupp i Norrbotten

I Norrbotten har kommunerna genomfört lokala uppföljningar av ungdomspolitiken, Lupp, sedan enkäten introducerades 2003. Nu diskuterar politiker på olika nivåer hur Lupp kan samordnas för länets 14 kommuner.

Haparanda stad var tidigt ute med Lupp: 2003, 2005, 2009 och 2015. Nu planeras mätningar vart tredje år i en strukturerad process. Övertorneå kommun gjorde sin första Lupp 2014 och hoppas att göra den igen 2017. Lupp-arbetet ses som en resurs i undervisningen om ungas delaktighet och barnkonventionen.

I *strategin för Haparanda stads långsiktiga arbete med ungdomsperspektivet* tydliggörs en ambition att göra ungas formella inflytande till

ett reellt. I strategin ingår också en politisk handlingsplan och formerna för ungas organisering. Tanken är att släppa in unga i beslutsprocesserna men också att stärka ungas röster. Ungas inflytande säkras genom samverkan mellan kommunen och ungdomsråd/elevråd på alla nivåer i högstadiet och gymnasiet.

I Övertorneå har ett *snabbspår* inrättats mellan de unga och kommunstyrelsen som ansvarar för ungdomsfrågorna. Syftet är att lösa frågor snabbt när det är möjligt.

Röster från Norrbotten:

Inläggen är redigerade av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Peter Waara, kommunalråd (Socialdemokraterna) i Haparanda stad:

Vad är egentligen ungdomsfrågor? Om vi fastnar i traditionella frågor, som fritidsgårdar eller skolor, gör vi de unga en otjänst. I dag handlar det om hur unga ska kunna ta sig vidare efter sin skolgång så att de inte fastnar i utanförskap. Jobb och boende är centralt. Att ungas organisering har förändrats måste vi också se. Hur får vi unga att stanna kvar i Haparanda? Nu sker en enorm omställningsprocess från industrisamhället och det vi brukar kalla Dead-End-Jobs. Vi måste få ut mer av Luppundersökningarna, kan man skapa en databas av resultaten?

David Jordansson, ungdomssamordnare i Haparanda stad:

Nyckeln till att få snurr på Lupp i Haparanda var bra kommunikation till en rad aktörer och att vi fick tillträde till skolan. Nu väntar vi på analysen från forskaren på Kommunförbundet i Norrbotten. Det är orsakssambanden som är intressanta, inte enskilda data. Hur upplever till exempel finskfödda unga sin uppväxt i Haparanda jämfört med andra unga? Sådant blir intressant att ta del av.

Utmaningen nu ligger i att förmå all kommunal verksamhet att tänka på ungdomsperspektivet. Det går att använda Lupp och dess resultat som ett förändringsverktyg för att hjälpa tjänstemän och förvaltningar att förändra sin verksamhet. Nu går jag in och presenterar konkreta resultat för varje verksamhet (skola, kultur, fritid, social, samhällsplanering, politik) och ber dem komma med förslag för att förbättra det som brister. Eller komma med nya idéer.

Monika Invall, för- och grundskolechef i Haparanda stad:

Jag har längtat efter en långsiktig strategi. Skolan är bra på att starta kortsiktiga projekt men inte lika bra på att slutföra. En framtidsplan fick rektorerna att känna att deras roll är viktig och att de är delaktiga i Lupp-arbetet. Vi insåg att förankring och delaktighet är viktiga. Utan samverkan blir man svag. Jag har verkligen uppskattat att vara en del av processen. Skolan ska öppna dörrarna!

Nu blir statistiken och Lupp-resultaten med bakomliggande orsaker utgångspunkt för att arbeta vidare. Jag jämför Lupp med våra hälsoenkäter i grundskolan, de är också väldigt viktiga. Vi har börjat använda resultaten för att diskutera bland annat psykisk hälsa och mobbning och vad det betyder att så många unga hittar jobb via kontakter (över 85 procent av högstadieläverna fick sitt extrajobb genom någon familjemedlem).

Tomas Vedestig, kommunalråd i Övertorneås Fria Alternativ, Övertorneå kommun:

När ungdomspolitiken skulle mejslas ut och kommunen för första gången gjorde Lupp 2014/2015 var ungdomssamordnaren och jag överens om att det är de unga själva som bäst kan kommentera resultaten. Vilka vet svaren på frågorna bättre än de unga?

Svarsfrekvensen var hög och det

var inget i svaren som direkt förvånade, utom att tjejerna i gymnasiet inte mår så bra. Tjejerna har höga krav på sig om utseende och om att träna samtidigt som de ska vara duktiga och plugga. Killarna tränar på ett annat sätt och kan välja bort kurser eftersom de oftast är inriktade på praktiska utbildningar och yrken och inte har några ambitioner om högre studier. Vi försöker höja killarnas motivation genom att arbeta med genderperspektiv med dem i skolan, vi kallar det snackgrupper.

Mina tre goda råd till en liten kommun som ska göra Lupp för första gången:

1. Rådfråga dem som jobbar med unga inom kommunen, gärna inom fritidsverksamheten.
2. Lyssna på de unga och ta dem på allvar.
3. Inse att samhället har förändrats, vi kan inte arbeta med långa beslutsvägar. De unga engagerar sig inte om de inte ser snabba resultat, de har inte tid med långsamma förändringar.

Hans Nilsson Tervahauta, fritidsledare och Lupp-samordnare i Övertorneå kommun:

Folk sa inför Lupp att vi aldrig skulle få de unga engagerade. Men om man vänder sig till unga med frågor som engagerar dem så går det. Vi har till och med fått unga att diskutera kommunens översiktsplan utifrån planerade snöskoterleder. Jag kan predika att unga kan påverka sin situation i 100 år men de kommer inte att tro mig om de inte ser några resultat.

Det som förvånade oss var två saker: att unga tjejer mår jättedåligt med många kroppsliga symtom och höga krav på sig själva och att så många unga inte gör något alls på sin fritid, trots vårt stora utbud av föreningar och fina idrottsanläggningar. Lite överraskande var också att för unga vuxna, i åldern 19–25 år, var äldreomsorgen den viktigaste frågan, vilket kanske egentligen inte är så konstigt: det handlar ju om deras mor- och farföräldrar!

Nu sker något nytt och intressant i Övertorneå: hela systemet görs om. Vi skippar alla ungdomsråd och ett snabbspår inrättas till kommunstyrelsen som beslutar. Går saker att fixa snabbt ska det göras snabbt, annars gäller budgetvägen. Vi kör en fråga i taget och håller på några månader. Ungdomsfrågorna kommer att ligga direkt under kommunstyrelsen. Att sikta på långsiktiga frågor funkar inte här, unga vill se snabba resultat.

Lupp 2014 visar ju till exempel att insändare inte intresserar dem, möjligen bloggar. Utmaningen är att få så många som möjligt engagerade. Vi fick i Lupp 2014 resultat som går att använda och nästa görs förhoppningsvis 2017. Jag önskar mig fler lokala frågor i Lupp och att kommunerna kan få göra sina egna tillägg.

Lupp i Dalarna

Kommunalförbundet Region Dalarna samordnade under 2015 för första gången lokala uppföljningar av ungdomspolitiken, Lupp, i alla 15 kommuner. Resultaten analyseras och presenteras under 2016. Ett tiotal av dessa kommuner har tidigare genomfört Lupp. Flera har gjort det flera gånger, till exempel Malung-Sälens kommun som har genomfört Lupp 2009, 2012 och 2015. Nästa mätning planeras till 2018.

Lupp-enkäterna från Malung-Sälen visar bland annat att deras unga är intresserade av samhällsfrågor snarare än av partipolitik. Kommunens två demokratidagar 2014 och 2015 samlade vardera omkring 60 unga som var utsedda av klasskamrater i högstadiet och gymnasiet för att diskutera med politiker och tjänstemän. Demokratidagarna beskrivs som en direkt effekt av Lupp.

Röster från Dalarna

Inläggen är redigerade av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.

Christin Löfstrand, förste vice ordförande i kommunstyrelsen i Malung-Sälen och gymnasielärare i kommunen:

Det finns all anledning att göra Lupp. Det är ett bra verktyg för förvaltningarna, men framför allt för oss politiker för att få in ett ungdomsperspektiv i kommunutvecklingen. Ibland är dock Lupp-resultaten lite svårtolkade, men på vår årliga demokratidag har ungdomarna fått möjlighet att utveckla, komplettera och förklara sina åsikter direkt till politiker och tjänstemän. Ungdomarna startade också själva ett ungdomsråd. Inflytande och delaktighet handlar om att möta och bemöta. Vuxenvärlden måste alltid återkoppla olika frågor till de unga för att de inte ska tappa sitt intresse och sitt engagemang.

Linnéa Hassis, strateg med ansvar för ungdoms- och integrationsfrågor i Region Dalarna:

Flera kommuner har börjat prioritera ungdomsfrågorna. Samarbetet mellan kommunerna och regionen fungerar jättebra. Målet är att bli och vara Sveriges bästa ungdomsregion. Framför allt handlar det om att hela tiden sträva efter att bli bättre och då måste det finnas sätt att mäta. Där kommer Lupp in och 2015 gjorde för första gången alla 15 kommunerna Lupp samtidigt. En framgångsfaktor är att vi kan koppla ungdomsarbetet och Lupp till vår regionala utvecklingsstrategi och få del av utvecklingspengarna. Det ger legitimitet åt frågorna och effekt på lång sikt.

Efter att ha diskuterat med Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor om hur enkäten till unga vuxna, 19–25 år, skulle se ut valde vi, med myndighetens samtycke, att ta fram en egen snarlik enkät där vi lade till några frågor för att göra den mer regionalt anpassad och också mer anpassad till unga vuxna.

Bakgrundsfrågorna i enkäten är synkade så att kommunerna kan hämta hem data från varandra. Vår regionala analytiker är med i arbetet och vi kan också få en samlad regional bild kring olika teman. Innan enkäten genomfördes tog vi fram en Lupp-film som alla kan använda. Nu när enkäterna är genomförda blir det skarpt läge. Det blir spännande!

Vi ser ungas delaktighet som ett medel för utveckling, inte ett mål i sig. Därför tycker jag att det är bättre att prata om ungdomsperspektiv än om ungdomspolitik så att det verkligen blir en horisontell fråga. Vi vill få till sektorsövergripande diskussioner och kunskapsöverföring. Ett exempel är att vi bjöd in ungdomssamordnare och samhällsplanerare från de 15 kommunerna till seminariet Unga i

samhällsplaneringen med föreläsare från Trafikverket och Sundsvalls kommun. Där uppstod spännande möten

Eva Malmqvist, folkhälsosamordnare och Lupp-ansvarig i Malung-Sälens kommun:

Vi prövade med ungdomsmentorer. Tanken var att para ihop politiker med ungdomsmentorer men det resulterade i stället i större möten mellan politiker och mentorer där 20 kom från högstadiet och tre från gymnasiet. Mentorerna hittade vi via annonser, affischer och skolornas intern-tv. Ungdomsmentorerna fick ingen ekonomisk ersättning men kände att de var betydelsefulla för de unga i kommunen.

Förhoppningsvis blir det en uppföljning i år då kommunfullmäktiges presidium, ordförande i den tidigare Ungdoms- och demokratiberedningen samt folkhälsosamordnaren kan gå ut till nämnder och förvaltningar och resonera om Lupp-resultaten. Det kunde vara bra med fokusgrupper i relation till Lupp för att fördjupa ungdomarnas svar. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor skulle kunna erbjuda utbildning i hur man arbetar med fokusgrupper.

Demokratidagarna har blivit centrala för ungas delaktighet. Skolorna får tidigt på höstterminen information om demokratidagen och liknande information går till kommunfullmäktiges ledamöter, till ordförande och vice ordförande i kommunens olika nämnder och till förvaltningschefer. Politikerna föreslår diskussionsområden. Förvaltningar och nämnder tillfrågas om det är något särskilt de vill ha ungdomarnas syn på. När frågorna är konstruerade ombuds mentorerna att informera om demokratidagen och dess frågor. De tar också upp intresseanmälningar. De 60 ungdomsplatserna är kvoterade utifrån skolornas elevantal. År 2015 anmälde sig 55 unga och 25 vuxna, politiker och tjänstemän.

Göteborg utbildar sig i Lupp och Unga Direkt

Mölnadal, Tjörn och Härryda kommuner har utsetts till kommunala testpiloter. Under två dagar i november 2015 samlades ett femtiotal tjänstemän från kommunerna i väst för att utbilda sig i att lyssna till ungas röster.

Anna Bohman Enmalm, projektledare på MUCF, och Kenneth Ljung, utredare på Barnombudsmannen, samarbetar i ett regeringsuppdrag med att stärka barnrätts och ungdomsperspektivet. Barnrätts- och ungdomsperspektivet ska förtydligas och tjänstemän utbildas i att samtala med unga.

– Vi vill sprida våra verktyg. Deltagarna från västra Sverige kan i sin tur utbilda fler i sina kommuner, säger Anna Bohman Enmalm.

– Att Barnkonventionen nu blir lag stärker svenska barns rätt. Det kan också stärka kommunerna när de ska hävda rättigheter för barn och unga, säger Kenneth Ljung.

En omfattande kampanj med syfte att inspirera fler beslutsfattare på kommun- och landstingsnivå har pågått under hela 2016.

Göteborgsregionen har utbildat sig i MUCF:s enkätverktyg *Lokal uppföljning av ungdomspolitik* (Lupp ®) och Barnombudsmannens *Unga Direkt* där vuxna systematiskt lyssnar till barn och unga.

Några röster från Tjörn, Härryda och Mölnadal samt från GR Göteborg:

Pia Andersson, ungdomskonsulent, Tjörns kommun:

– Vi har arbetat mycket med dialogen mellan politiker och ungdomar. Vi vill hitta nya metoder även om vi redan är kreativa: vi bjuder till exempel in unga och vuxna till pizzakonvent efter arbetstid. Det är inte så lätt att få dem att komma: de unga, och även de äldre, säger ja men när det kommer till kritan är de så inbokade med träning och andra aktiviteter. – Jag tror på att fånga upp ungas åsikter i samband med att kommunen planerar en verklig förändring som berör de unga. De

måste få något konkret att förhålla sig till som verkligen går att påverka.

Anna Orvefors, processledare för barn- och ungdomsfrågor, Tjörns kommun:

– Min tjänst är en del av att genomföra barn- och ungdomsplanen i Tjörns kommun som gäller till 2023. Vi har till exempel gjort om fritidsgårdarna till kultur- och fritidscentra och ser en intressant utveckling där många aktiviteter blir alltmer ungdomsdrivna. Där det förr krävdes åtta medarbetare för ett ungdoms-LAN, där datorer kopplas samman i ett event, behövs nu bara en anställd.

– Unga Direkt verkar vara en bra metod och nu finns en rad frågor som vi kan reda ut. I vilken form vi ska jobba är inte självklart. Unga Direkt påminner mycket om Cultural planning som kommunen använder för medborgardialog. Vi kan nog bygga vidare på den och komplettera med Unga Direkt när det gäller unga medborgare. Kanske kan vi hitta resurspersoner från olika förvaltningar och kanske bör vi jobba med Unga Direkt sedan vi genomfört nästa Lupp-undersökning. Då kan vi samtala med unga om frågor som "sticker ut".

Dejan Avramovic, ungdomsstrateg, Härryda kommun:

– Unga direkt verkar intressant och jag hoppas på ny kunskap som jag kan sprida till fler i Härryda. Mitt uppdrag handlar om barns och ungas inflytande. Det kan vara svårt att nå unga för att få deras åsikter. De unga är engagerade men tiden räcker inte till för dem med all träning och andra aktiviteter. Härryda har något vi kallar ungdomsforum men de unga har ibland svårt att hinna med.

– Dagen var jättebra, metoden är logisk och konkret och vi fick bra exempel på hur den kan användas. Jag gillar att det finns en tydlig struktur som är inspirerande och som vi kan anpassa till de grupper av unga vi möter. Vi jobbar redan i samma anda i Härryda med framtidsspaningar men Unga direkt blir ett bra hjälpmedel.

Rasti Zuhdi, fritidsledare, Mölnalds kommun:

– Jag arbetar med unga i kommunen sedan 17 år men vill fortfarande lära nytt. Ungdomar behöver vuxnas stöd och vi behöver samverka så att unga hamnar rätt, vågar ta ansvar och blir delaktiga med inflytande i samhället. Det är ett sätt att förebygga kriminalitet och drogberoende. –Alla behöver mer kunskap om hur vi ska bete oss mot unga eftersom samhället förändras. Jag tänker på hur sociala medier har förändrat världen och hur den pågående flyktingvågen har skapat stora diskussioner hos oss i Mölnadal. Unga Direkt verkar intressant men hur ska vi använda metoden?

–Unga Direkt blir rätt metod för att nå fram, den blir användbar i flera projekt eftersom den innehåller en struktur för hur vi kan lyssna på barn och unga. Vi vill bli bättre på att systematiskt arbeta med de äldre mellan 16–25 år, vi kommer att möta en sådan grupp och då kan vi på det här sättet hjälpa dem att uttrycka sig fritt. Jag är inte orolig, vi testar och så blir vi duktigare med tiden även om resultatet inte är perfekt från början.

Åsa Nilsson, utredare på Göteborgsregionens kommunalförbund (GR):

– Sex av våra kommuner gjorde LUPP 2013 med stöd av oss på GR/FoU i Väst. Tillsammans nådde de fler av gymnasieungdomarna som rör sig över kommungränsen. Resultaten blev också mer intressanta när de kunde jämföras mellan kommunerna. – MUCF känner till att vi jobbat regionalt kring LUPP och kontaktade oss för att höra om vi ville samarrangera utbildningen i Unga direkt för att nå fler kommuner vid samma tillfälle och samtidigt knyta an till LUPP-arbetet i regionen. Det tyckte vi var en jättebra idé. Det ska bli spännande att få höra om Unga direkt och hur metoden kan komplettera LUPP för att lyssna av ungas åsikter.

– Det har blivit tydligt att LUPP och Unga direkt är två verktyg som kan komplettera varandra. LUPP ger oss generella men samtidigt

ytliga resultat och det behövs en annan metod som Unga direkt för att försöka förstå vad resultaten står för. Kommunerna avgör om de vill gå vidare och arbeta med Unga direkt. Jag tolkar det som att de är intresserade.

Cecilia Pihl, enhetschef, tillförordnad avdelningschef för ungdoms- och samhällsarbete, Mölndals kommun:

– Mölndal genomförde LUPP-enkäten 2013. Nu vill vi fördjupa oss mer inför arbetet med de mål vi har satt för 2016 när det gäller ungas delaktighet och inflytande. Jag tror att vi kan använda Unga Direkt för att analysera Lupp på ett djupare sätt och därmed få svar på vad vi behöver bli bättre på för att nå våra mål. Processen kommer att starta på de sex fritidsgårdarna under våren och för det ansvarar nu några personer på varje enhet inom Ungdoms- och samhällsarbete. De som samlas här i dag väljer fritt vilka av de utskickade frågorna att ställa till unga som de vill fokusera på.

– Det är fantastiskt att alla deltagarna tar metoden på så stort allvar och att flera av dem uttryckt att det är bra att den har tydlig början och slut. Gången och strukturen är klar. Det som var lite svårt var att hitta lämpliga frågor att ta sig an som vi sedan kan använda.

–Metoden går att använda på många fler frågor än för att fördjupa Lupp. Den skulle vara ett bra komplement till den medborgardialog som Mölndal nyligen har börjat utveckla. Vi kommer att genomföra Unga direkt och de utsedda kommer att ta sitt ansvar. Den enda farhåga jag har är att vi inte ska ha gjort förarbetet tillräckligt grundligt och att det då kan dyka upp frågor som vi inte riktigt vet hur vi ska hantera. Det vore orättvist mot ungdomarna.

Frågor och rekommendationer från utbildningsdagen

Hur ska vi se på representativitet, när kan vi säga att "barn i Mölndal tycker"?

– När det gäller kvalitativa undersökningar kan vi dra ganska långtgående slutsatser efter djupgående samtal med ett barn eller en liten grupp. Testa, pröva, ställ inte så höga krav på er själva till att börja med!

Hur väljer vi ut och informerar dem som ska delta i en grupp?

– Det finns ingen regel. Barnombudsmannen startar ibland med arbetsmöten för att sedan följa upp med anmälan på frivillig grund. Kartlägg målgruppen och låt alla som vill i en målgrupp delta. Viktigt är att vuxna anhöriga eller lärare inte

är med om inte barnet kräver det och att anonymitet och sekretess garanteras vid och efter samtalen. När det handlar om barn och unga under 18 år ska föräldrarna alltid informeras och tillfrågas.

□ Vilka ska vi nå med resultaten av Unga Direkt och hur ska vi kommunicera det till barn och unga?

– Tala om för barnen att deras anonymiserade åsikter kommer att nå ministrar eller kommunpolitiker. Barnombudsmannen brukar visa bilder på mottagarna. Kommunicera att de ungas åsikter har betydelse och kan förändra världen, om inte i dag så för barn i framtiden.

□ Hur redovisa resultaten från samtal med barn och unga?

– Digitala berättelser är en intressant metod som finns beskriven på Barnombudsmannens webbplats. Kulturskolorna i kommunerna brukar ofta kunna hjälpa till att lära ut den. Det fungerar bra att via digitala berättelser beskriva resultaten tillsammans med de unga.